

akdenizli bir modern

Pınar
Gökbayrak

Montjuic Tepesi, Barselona'ya bakmak için güzel bir nokta. 1929'da Barselona Evrensel Sergisi'ne ev sahipliği yapmış, sergi sonrası eteklerine Mies'in Alman Pavyonu'nun kalıcı olarak yerleştiği, sırtlarına MNAC Katalonya Ulusal Sanat Müzesi'nin içinde yer aldığı Ulusal Saray (Palau Nacional) ve Olimpiyat Stadı'nın (Estadi Olímpic) kurulduğu, pek çok kamusal parkı ve bahçesiyle kente yukarıdan bakan bir kentsel rekreasyon alanı.

ÇEİS'in 2023 dönemi Yapı Tasarım Yarışması kapsamında ödül alan yarışmacılar ve jüri üyeleri olarak ziyaret ettiğimiz Barselona'da en heyecan verici yapılardan biri de bu bölgede yer alan Joan Miró Vakfı idi. Tektonik estetiği, iç avlu ve terasları ile sürekli kurduğu iç-dış ilişkileri ve elbette bünyesindeki Miró

eserleriyle içinde ve etrafında insana kendisini iyi hissettiren, bağlamının farkında bir yapıydı. Miró'nun işlerinin sergilendiği yapı, aynı zamanda 20. ve 21. yüzyıl sanatçıların işlerini izleyiciye ulaştıran geçici sergilere ve eğitim programlarına da evsahipliği yapıyor.

Montjuic Tepesi'nin en üst kotlarına yerleşen Joan Miró Vakfı'nın terası kenti izlemek için güzel bir seyir alanı; tabii hemen arkanızda duran yapıyı bir an için unutabilirsiniz. Yemyeşil bir yamacın ardında yer alan Barselona, Akdeniz'e has ışığıyla göz kamaştırırken, yapının çevredeki bitki örtüsüyle etkileşimi müzenin iç ve dış alanlarını bir bütün kılıyor. 20. yüzyılın özgün avangart sanatçılarından ressam ve heykeltıraş Joan Miró ve uluslararası çapta bir sanat merkezi yaratmak üzere bir

1

2

araya geldiği yakın arkadaşı Katalan mimar Josep Lluís Sert, söz konusu proje için Montjuic Tepesi'ni, tam da bu nedenle seçmiş; tüm hikâye sanatın ve doğanın iç içe geçtiği bir yer hayaliyle başlıyor.

Josep Lluís Sert, meslek hayatının olgunluk dönemine rastlayan bu projesinde, Akdenizli bir modern mimarlığın peşindedir: Rasyonel geometrisi, beton kalıp izlerini okutan beyaz duvarları, merkezi bir avlunun etrafını eklenerek saran süsten bütünüyle arınmış, yalın kütleleri ve bir heykel bahçesine dönüşen teras çatısıyla... Çatı ışıklıklarının terasındaki heykellerle yarıştığı, doğanın içeriden ve dışarıdan adeta kuşattığı bu yapı, hem modern hem Akdenizli olabilme halinin şiirsel bir örneğidir.

Kuzeyden ve güneyden pek çok uygarlık ve kültürle sarılı Akdeniz coğrafyasını, Fernand Braudel, belli ortaklıklarına rağmen, tek bir uygarlık değil pek çok uygarlığın üst üste düştüğü bir "yol kavşağı" olarak tarif eder. Bu ekosistemin ve kültürün temel paydası da iklimdir. İklimin getirdiği biyoçeşitlilik, hem bitki örtüsünde ve doğal çevrede hem de kültürel dokuda ve beşeri çevrede kendisini gösterir. Bir yandan da tüm bu çeşitliliğe rağmen, Akdeniz mimarlığı denilince, akla beyaz badanalı ya da yığma taş duvarlı, düz çatılı, prizmatik, yalın, küçük boşluklu kapalı kütlelerin, insan ölçeğinde yarı açık ve açık alanlar çevresinde yarı-yabanıl bir doğa ile bütünleştiği pitoresk görüntüler gelir. Bu görüntülerin ardında iklimsel veriler olduğu hatırlanırsa,

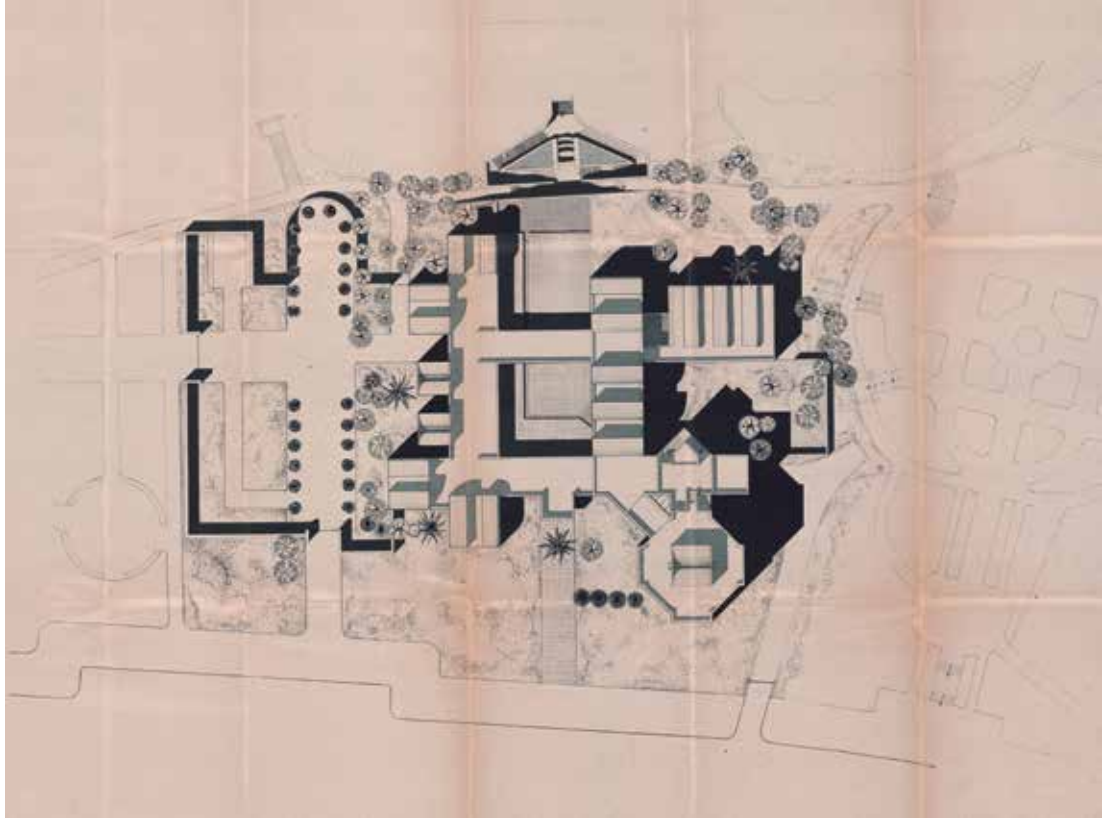

3

çevresel koşulları yorumlayan, nesnel ve işlevsel sebepleri olan bu mimari biçimlenmenin zaman içerisinde kendi tektoniğini de oluşturduğu görülür.

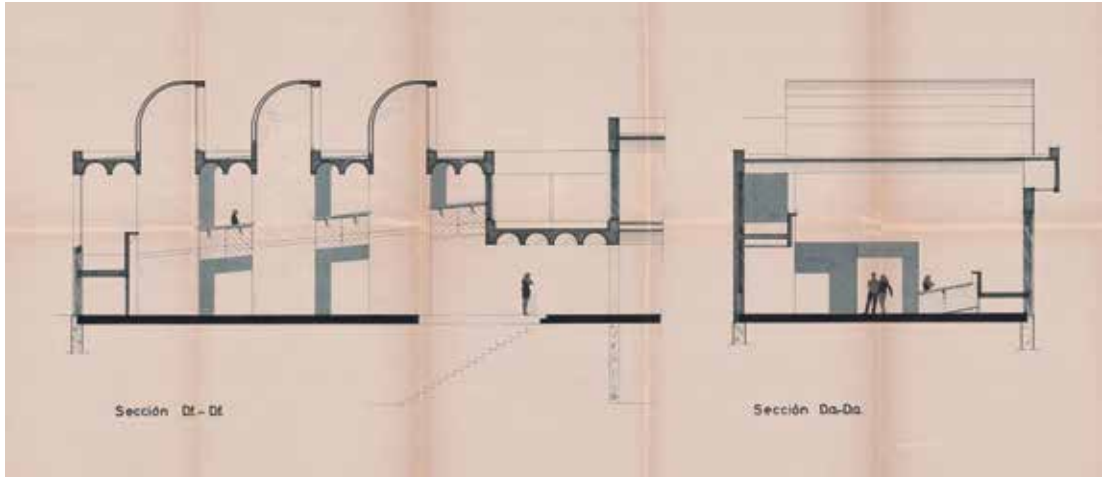
Aslına bakılırsa, Sert'in tüm mesleki kariyeri boyunca bir dönem birlikte de çalıştığı Le Corbusier başta olmak üzere, etkilendiği modern mimarlığın kurucu isimlerinin rasyonalist ve avangart ideallerinin yanısıra, Katalonya'nın yerel kimliğini de anlamaya ve anlamlandırmaya gayret ettiği söylenebilir. Meslektaşları Josep Torres Clavé ve Fernando García Mercadal gibi isimlerle birlikte, modern mimarlığın

1-3 Açılışı ardından Joan Miró Vakfı, Barcelona, yak. 1975. Fotoğraflar: ©Heirs of Joaquim Gomis, Fundació Joan Miró, Barcelona, 2025

4

5

Katalonya’da yaygınlaştırılması için kurdukları Grup d’Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l’Arquitectura Contemporània (G.A.T.C.P.A.C.- Çağdaş Mimarlığın İlerlemesi İçin Katalan Mimarlar ve Teknisyenler Grubu) grubunun dergisi *A.C. Documentos de Actividad Contemporánea*’da Katalan bir kıyı kasabasındaki geleneksel balıkçı evlerini yayımlayarak bu evlerin yalınlığına ve işlevselliğine değinmesi, modern mimarlık ile Akdeniz yerel mimarlığının ortaklıklarını arayışının ilk işaretlerindendir. Sert’in aynı derginin bir başka sayısında yayımlanan “Raíces Mediterráneas de la Arquitectura Moderna” (Modern Mimarlığın Akdenizli Kökenleri) başlıklı makalesi de bu ortaklık arayışının bir göstergesi niteliğindedir.¹

Erken modern dönemde rasyonel akıl ve makine estetiğine karşı, modernden taviz vermeden ancak yerel mimarlığın şiirsel dünyası üzerinden bu modern dünyaya bakan “yeni-den üretilmiş bir mitos”² olarak Akdenizlilik, Sert’i kariyeri boyunca meşgul eder.

Sert’in ilk işleri bu ortaklık arayışını öncelikle biçimsel düzeyde ele aldığını gösteriyor. Örneğin, 1934-35 yıllarında Josep Torres Clavé ile birlikte Barselona yakınlarındaki bir sahil kasabasında inşa ettiği haftasonu konutu olan Garraf Evleri’nde Akdeniz mimarlığının malzeme, yarı silindirik çıkıntılar, bacalar, küçük açıklıklar ve prizmatik yalın kütleler gibi öğelerini kullansa da, yerel mimarlığın dayanak noktası olan iklimsel verileri, ısı tasarru-

4-5 Joan Miró Vakfı.
Çizimler: Fundació
Joan Miró’nun
izniyle, Barselona

6-7 İnşası sırasında
Joan Miró Vakfı.
Fotoğraflar: ©Heirs
of Joaquim Gomis.
Fundació Joan Miró,
Barselona, 2025

6

funa yönelik malzeme seçiminde veya cep-
hedeki boşlukların tasarımında çok dikkate
almadığı görülür.³

Sert kariyerinin önemli bir bölümünü İspanya
İç Savaşı nedeniyle 1939 yılında göç etmek
zorunda kaldığı ABD’de geçirir, uzun bir dö-
nem Harvard GSD’de dekan olarak bulunur
ve çoğu projesini de ABD’de kurduğu büro-
da oluşturur. Her ne kadar deniz aşırı yeni bir
coğrafyada mesleğini sürdürse de, içinden
geldiği bu coğrafyada inşa etmeye ve Akde-
niz bağlamı üzerine düşünmeye devam eder.
Bu dönemki işleri arasında 1955’te yine Miró
için tasarladığı Mallorca’daki stüdyo (bugün-
kü Miró Mallorca Vakfı) ve 1964’te Fransa, St.
Paul de Vence’da inşa ettiği Maeght Vakfı
bulunur. ABD’deki yıllarında Sert, artık Ak-
deniz mimarlığının öğelerini kullanırken daha
kararlı ve yerel koşullara duyarlıdır. Miró’nun
Mallorca’daki stüdyosunda kullandığı, Kata-
lan tonozunu andıran yarım tonozlar biçimsel
bir yorumun ötesinde aralarındaki çatı pen-
cereleriyle iklimsel koşulları da gözetken birer
mimari öğedir. Maeght Vakfı’nda gerek kütle
plastığı ile gerek vaziyet planında bir Akdeniz
yerleşimini hatırlatan parçalı, yarı açık ve açık
alanlarla sarılmış kütle denemeleriyle kendi
özgün dilinin peşindedir. Sert’in bu yapıları,

7

katı bir işlevselciliği reddederek, plastisitesi
güçlü, heykelsi bir mimari dil arayışının izleri
olarak okunabilir.

Bu işlerin ardından gelen Joan Miró Vakfı’nda
da benzer bir dil arayışı devam eder; önceki
yapılarda denenilen program ve kütle tektoni-
ğinin yalınlaşarak olgunlaştığı görülür. Birbi-
rinin içine akan farklı yüksekliklerdeki hacim-
leri, iç boşluklarıyla dinamik bir seyir imkânı
tanıyan salon düzeni, dışarı kapalı sergi alan-
larının dolaylı günışığıyla aydınlanan iç yüzey-
leri, öte yanda sergi salonlarını birbirine bağ-
layan şeffaf sirkülasyon alanlarıyla bazen orta

8

9

10

11

12

13

avluyu, bazen dış terasları içeri katan büyük şeffaf cepheleri ile bu yapıda, hareketi esas alan, oldukça rasyonel ve modern bir mekân organizasyonu öne çıkar. Mekân kurgusu izleyiciyi, girdiği noktadan alıp aynı sergi salonuna tekrar uğramasını gerektirmeden orta avlu çevresinde birbirine eklenmiş salonları dolaştırarak giriş noktasına geri bırakır.

1975 yılında kullanıma açılan yapı, Sert'in öğrencisi olmuş ve vakfın da 10 yıl (2009-19) başkanlığını yapmış Jaume Freixa tarafından 1988-2000 yılları arasında eklemelerle genişletilir. Frexia, Sert'in özgün mekân kurgusuna ve kütle estetiğine sadık kalarak, ikinci bir orta avlu oluşturacak şekilde salon sayısını artırır; geometrik çatı ışıklıklarını tekrar eder.

Yapının en etkileyici alanlarından biri de çatı terasıdır. Teras çatının heykelleri sergilemek üzere kullanım alanını çoğaltması, açık havada bir heykel bahçesi imkânı sunması ve çatı ışıklıklarının heykelsi biçimlerinin bu heykel bahçesinin tanımlayıcı öğeleri olmaları ile iç dünyanın üzerine ikinci bir katman eklenir. Yapının kuvvetli tektoniğini kuran yegâne öğelerden biri saf geometrik biçimlerse, kuşkusuz bir diğer de bu saflığı ortaya çıkaran brüt betonun maddesel özelliğidir. Birbirine paralel bir dizi tonozun örttüğü sergi salonları ve bu salonlara endirekt ışık almaya yarayan çatı ışıklıkları betonun plastisitesini gözler önüne sererken, çıplak sağır duvarlar ise ışık-gölge hareketleriyle Akdeniz ışığını da elle tutulamayan (*intangible*) bir başka yapı malzemesine dönüştürür. Yapının iç mekânında ise, her bir salonda farklı bir hacmin içine girdiğinizi ve o hacme

uygun sanat eserleriyle sarıldığınızı hissederek, dış dünyadan koparsınız. Salonların birinden diğerine geçerken orta avludaki zeytin ağacını izler, Miró'nun ilham aldığı doğayı yapının merkezi ögesi olarak zihninizde konumlandırırsınız. Bembeyaz iç hacimleri birbirine akıtan terracotta zemin tercihi ise bu yapının coğrafyaya ve bağlama dayanan özgün kimliğini her adımda size yeniden hatırlatır.

Yapının girişinde ziyaretçiyi selamlayan Miró'nun bronz heykeli "Personnage" (Kişi) da odağına insanı ve doğayı alan Akdenizli kimliğini en güzel özetleyen iş olarak hatırdakalmaya değer. Miró'nun kendi sözleriyle "Tamamlanabilen formların olanaksız evliliğidir bu. Heykellerin çoğunda birkaç obje bir araya getirilir. Örneğin *Kişi* (1970) heykeli bir bademle başladı; ara aşamada bademin 15 katı büyüklüğünde alçıdan bir model yaptım. Bu kritik aşamada alçıyı yeniden biçimlendirdim, sonra başını ekledim. Baş bir çakıldaşını temel alıyordu."⁴

Akdeniz'den dünyaya bakmak da herhalde bu yönüyle ayrıdır... Neticede dünyaya nasıl baktığımız önemlidir, mesela bir badem kabuğuna ve çakıldaşına...

- 1 Burcu Kütükçüoğlu, "Akdeniz İkliminde Modernizm, Modernist İklimde Akdeniz: Yirminci Yüzyıl Katalan Mimarlığında Yerel Öğeler", *Mimarlık*, sayı 372, 2013.
- 2 Günekut Akin, "Klimalı Mimarlık, Nereye?", *Mimarlık*, sayı 372, 2013.
- 3 Burcu Kütükçüoğlu, *a.g.y.*, 2013.
- 4 Dean Swanson ile söyleşi, 1970. "Joan Miró. Kadınlar, Kuşlar, Yıldızlar" Sergisi, Sakıp Sabancı Müzesi, 23 Eylül 2014-8 Mart 2015.

8-12 Joan Miró Vakfı, Günümüz. Fotoğraflar: Fundació Joan Miró'nun izniyle, Barselona

13 Miró'nun 1972 tarihli bronz heykeli "Personnage" (Kişi). Fotoğraflar: Pinar Gökbayrak